రసికుడు

మునసబు బావమరిది పెళ్ళికి రాజరత్నాన్ని పిలిపించారు. "వీరయ్య పెళ్ళికి గొప్ప భోగం మేళం పెడుతున్నారట" అని ఊరంతా పొక్కింది. నిలకడమీద అది భోగం మేళం కాదని తెలిసింది. రాజరత్నం భోగందేగాని, ఆ మనిషి గజ్జెకట్టి మేజువాణీలు చేయదనీ, అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలు అభినయిస్తూ పాడుతుందనీ తేలింది.

ఈ సంగతి వినగానే బ్రాహ్మణ వీధివాళ్ళకు చాలా కోపాలొచ్చినై. రావూ మరీ ? వాళ్ళంతా డొక్కశుద్ధిగలవాళ్ళు. "ఏం బావా ? అధ్యాత్మ రామాయణం చెప్పించాలంటే ఆ వెల్లటూరాయన్ను[1] పిలిస్తే పొయ్యేదిగా ?" అన్నారు ఒకరిద్దరు మునసబుతో.

"అప్పుడు సానిమేళం పెట్టలేదేమని మీరే ఎత్తిపొడుస్తారుగా ?" అన్నాడు మునసబు.

"అది సరేగాని, భోగంది అధ్యాత్మ రామాయణం పాడడ మేమిట్రా?" అని బ్రహ్మచార్లు ఒకరినొకరు ప్రశ్నించుకున్నారు.

"అది వస్తుంది, ఏదో పాడుతుంది, పోతుంది. మధ్య మనకెందుకు ?" అని ఒక బ్రహ్మచారి అన్నాడు.

ఆ మాట ఖరారే. ఎందుచేతనంటే ఈ రాజరత్నం అధ్యాత్మ రామాయణం పాటలు ఖూనీ చేస్తుంటే చూడటానికి బ్రాహ్మణ్యం వెళ్ళగూడదని ఊరంతా ప్రచారమైపోయింది.

మంచినీళ్ళ బావిదగ్గిర కూడా ఈ విషయం వచ్చింది.

"ఏ జన్మలో పుణ్యం చేసుకుపుట్టింది. ఈ జన్మలో అధ్యాత్మ రామాయణం అబ్బింది!" అన్నదొకావిడ.

"నీదంతా చోద్యం ! ఆ మనిషి వస్తే వెళ్ళేవాళ్ళంతా అధ్యాత్మం వినబోతారనుకున్నావా ఏ ? మనిషిని చూడబోతారు," అన్నదింకో ఆవిడ.

"మనిషికూడా అందంగా వుంటుందట, పిన్నీ!" అన్నదొక కొత్తగా కాపరానికి వచ్చిన పిల్ల.

1. వెల్లటూరాయన : కుటుంబరావు 'పశ్చాత్తప్తుడు' కథలోనూ, భగవద్భక్తి కథలోనూ కన్పించే ఈ వెల్లటూరాయన ఎవరో ! వెల్లటూరు భాగవతుల్లో ఆ రోజుల్లో ప్రసిద్ధుడైన ఒక వ్యక్తి అయివుంటాడు.

"ఎందుకు బాగుండదు తల్లీ ? వాళ్ళకు గంధర్వాంశ !" అన్నదొక ముసలి వయస్సావిడ.

"మన బజారులో ఎవరూ వెళ్ళరుట !"

"ఎవరు వెళ్ళినా, వెళ్ళకపోయినా సూరయ్యకు తప్పదుగా !" కొత్తగా కాపరానికి వచ్చిన పిల్ల కిలకిల్లాడబోయి, అత్తగారు బావికేసి వస్తూండటంచూసి బిందె ఎత్తుకున్నది. ఆమె బావి దాటి రోడ్డెక్కబోతూ ముందుగా మాలమాదిగ ఉన్నారేమో అనిచూసి తరవాత చెట్టుకిందగాని, వీధి మొగలగాని సూరయ్య వున్నాడేమో అని చూసింది. ఎందుకంటే సాధారణంగా ఉంటాడు. సూరయ్య తనకేసి చూడనవసరంలేదు. తనకు కనిపిస్తే చాలు ఒళ్ళంతా జల్లుమన్నట్లయేది. ఆ క్షణానికి అది అసహ్యంగా తోచినా తరవాత ఏదో బాగున్నట్టే వుండేది.

సూరయ్య సంగతి ఊళ్ళో అందరికీ తెలుసు. ఆయన నలభై చాయలవాడు. బ్రాహ్మణీకం ఏనాడో మంటగలిపాడు. క్రాపింగు పెట్టాడు. బెంగాల్ ధోవతులు వాలుగోచీ పెట్టి కట్టేవాడు, స్లిపర్లు తొడిగేవాడు. కోటు వేసుకునేవాడు, సిగరెట్టు కాల్చేవాడు. నెలకు ఇరవై రోజులు బస్తీల వెంట తిరిగేవాడు. ఏడాదికి అధమం ఒకసారైనా పట్నం వెళ్ళివచ్చేవాడు. చిన్నతనంలో తండ్రికి ఎదురుతిరిగి సంస్కృతం మానేసి ఇంగ్లీషు చదువుకు వెళ్ళాడు. కాలేజీలో రెండోఏడు చదువుతుండగా పెళ్ళాం కాపరానికి వచ్చింది. వెంటనే చదువు మానాడు. మరుసటి ఏడే కూతురు పుట్టింది. తరవాత పిల్లలులేరు. రెండేళ్ళక్రితం భార్య పోయింది. మళ్ళీ పెళ్ళాడమన్నారు. కాని, సూరయ్య పెళ్ళాడలేదు. వెధవ అప్పగారు కాచిపోస్తుంది—గ్రామంలో సూరయ్య ఉన్నప్పుడు.

సూరయ్యది పెద్ద ఆస్తి. డబ్బు మంచినీళ్ళలాగా ఖర్చుచేసి సగం ఆస్తి తగలేశాడు.

ఆయనకు గ్రామంతో బహుకొద్దిపాటి సంబంధం. అందుచేత గ్రామస్థులు ఆయనను సాధించలేకపోయారు.

రెండేళ్ళక్రితం గాంధీ మహాత్ముడి సహాయనిరాకరణోద్యమం[1] ఈ గ్రామా

---

1. గాంధీమహాత్ముడి సహాయ నిరాకరణోద్యమం : 1920 మే 20 ఖిలాఫత్ కమిటీ ఆమోదించిన సహాయ నిరాకరణ ప్రేరణతో 1920 సెప్టెంబరు 4-9 తేదీల్లో జరిగిన కలకత్తా కాంగ్రెసు ప్రత్యేక సమావేశంలో గాంధీజీ అహింసాత్మక సహాయ నిరాకరణోద్యమ తీర్మానం సూచించారు. కొద్ది మెజారిటీతో ఈ తీర్మానం ఆమోదాన్ని పొందింది. లజపతిరాయ్, చిత్తరంజన్ దాస్ వంటివారు వ్యతిరేకించారు. 1920 డిసెంబరులో జరిగిన నాగపూరు సమావేశంలో అత్యధికులు బలపరిచారు. ఈ సమావేశం నుంచే గాంధియిజం కాంగ్రెసు అధికార భావజాలమైంది.

నెటికూడా వచ్చింది. ఈ ఉద్యమంలో ఆసక్తి పుట్టిన యువకులు ఇక్కడకూడా ఉతులుదేరారు. సూరయ్య వారితోసూ కలిసినవాడు కాలేదు.

ఒక్క విషయం మాత్రం అందరూ ఆమోదించారు. అదేమిటంటే, సూరయ్య రసికుడు. దేశంలో పేరుపడ్డ నాటకాలన్నీ చూశాడు. ఏనాడో బొంబాయి వెళ్ళి బార్‌వాలా థియేటర్‌వాళ్ళ నాటకాలు చూశాడు. పాటకచేరీలకు హాజరయే వాడు. ఏం సూరయ్యా ? ఎప్పుడూ ఇంటిపట్టున ఉండవేం ! అని ఎవరన్నా అడిగితే, "ఈ గ్రామంలో ఏముందీ ? ఒక నాటకమూ, ఒక పాటకచేరీయా ?" అనే వాడు. తమకులేని ఆనందం అనేక విధాలుగా సూరయ్య పొందుతున్నాడని ఊళ్ళో అందరికీ తెలుసు. "అటువంటి ఆనందం లేకనేపోతేం గనక ?" అని కొందరు అను కున్నా, మరికొందరు సూరయ్యనుచూసి అసూయపడేవారు.

2

రాజరత్నం వచ్చిందన్నారు. ఆలయం అవతల సత్రంలో దిగిందన్నారు. సూరయ్య వెళ్ళి రాజరత్నాన్ని చూసి పలకరించి వచ్చాడన్నారు. బ్రహ్మచార్లకు వెన్నుపూసలు జలదరించాయి. కాని తీరా విచారిస్తే రాజరత్నం పెద్ద అందగత్తెకాదనీ, అంత చిన్నదికూడా కాదనీ తెలిసింది. "తెల్లతోలు! అంతకన్నా విశేషం ఏమీలేదు. ఒక్కపలచని మనిషి !" అన్నారు చూచినవాళ్ళు.

"మరీ అందగత్తె అయితే చూడటం తప్పేమోగాని, సామాన్య మనిషైతే మనం చూడవచ్చునే!" అన్నాడొక బ్రహ్మచారి. అది వ్యంగ్యమో, అమాయకత్వమో తెలియకుండా.

ఏమైనా ఆ సాయంకాలం గుడి మంటపంలో కుర్రకారువాళ్ళు చాలామంది చేరారు. వాళ్ళ చూపులు సత్రంవైపే ఉన్నై. ఇదంతా వృథా శ్రమ. ఎందుకంటే దీపాలు పెట్టేవేళ రాజరత్నం ఆలయానికి వచ్చింది. వెంట ఒక ముసలాడున్నాడు. ముసలాడికి ముందు పళ్ళు లేవు.

ఈసారి బ్రహ్మచార్లు రాజరత్నాన్ని బాగానే చూశారు. పాతికేళ్ళమనిషి. చూడటానికి ఇంచుమించు సంసారస్త్రీలాగే ఉంది.

"భోగందని తెలుస్తూనే ఉంది. ఎంత దాచినా, దాందుంపతెగా, అది దాగి చావదు." అన్నాడొక బ్రహ్మచారి. మిగిలినవాళ్ళు అవునని ఒప్పుకున్నారు. కాని భోగంమనిషి లక్షణాలు ఆ మనిషిలో ఎక్కడ ఉన్నదీ ఎవరికీ స్పష్టంగా తెలీదు.

మెరకవీథి వాళ్ళుకూడా రాజరత్నాన్ని చూసి పెదవులు విరిచారు. "వీజ్ఞ్యా నికుడు వెంకమ్మగారి రోసెయ్య పెళ్ళికి వచ్చిన భోగం వాళ్ళముందు ఇది బలాదూర్ !" అన్నారొకరు. అంతో ఇంతో ఖర్చు చేయటానికి సిద్ధపడిన వాళ్ళకు ఆశాభంగం అయినటయింది. కొంతమంది మటుకు ఏ నిర్ణయానికీ రాదలచలేదు.

మర్నాడే రాజరత్నం అధ్యాత్మం. మునసబూ, సూరయ్యా, ముందుపళ్ళులేని ముసలాడు కలిసి పెద్ద చర్చ చేసి నాలుగురోజుల్లో ఏమేం పాడాలో నిర్ణయించ టానికి ప్రయత్నించారు. "అమ్మాయి రెండు నెల్లు చెప్పమన్నా చెబుతుంది" అన్నాడు ముసలాడు.

"తన యిష్టం వచ్చినవి, తనకు వచ్చినవి, పాడమను" అన్నాడు సూరయ్య. ఇది మంచి నిర్ణయమేనని మొదటిరోజే రుజువై పోయింది. ఎందుకంటే రాజరత్నం అచ్చగా అధ్యాత్మరామాయణం పాటలేగాక సందర్భానుసారంగా తరంగాలూ, అష్ట పదులూ, కృతులూ, కృష్ణకర్ణామృతంలో[1] శ్లోకాలూ, భాగవతంలో పద్యాలూ, పారిజాతాపహరణంలో పద్యాలూ[3], ఆఖరుకు వరూధినీ ప్రవరాఖ్యుల ఘట్టంలో పద్యాలూ[4] కూడా పాడింది.

రాజరత్నం సరుకున్న మనిషి అనటానికి ఏమీ సందేహం లేదు. "అసలా మనిషికి అధ్యాత్మం నోటబట్టినప్పటి మాటగద !" అన్నవాళ్ళు చాలా పొరపాటు పడ్డారు. ఆ సంగతి తెలుసుకోవటానికైనా వాళ్ళు వచ్చి వినలేదు. రుజువు కాని అబ ద్ధాలు నిజంకన్న బలమైనవి.

రాజరత్నం సరుకు ఏపాటి ఉన్నదో తెలుసుకోగలవాళ్ళెవరూ అధ్యాత్మం వినటానికి రానేలేదు. వచ్చినవాళ్ళు బొత్తిగా పామరులు. రాజరత్నానికిగల ప్రతిభ కొంచెమే అనుకున్నా, అది బూడిదపోసిన పన్నీరయింది.

పన్నీరంతా బూడిదలోనే పడిందనటం భావ్యం కాదు; కొంత సూరయ్య మీదకూడా పడింది. కాని అందువల్ల సూరయ్యకు కలిగినది ఆనందమని చెప్ప టానికి లేదు. ఆయన బాధపడ్డాడు.

నాలుగోరోజు మునసబుగారు సూరయ్య ఎదటే రాజరత్నానికి ఇవ్వటానికి మాట్లాడుకున్నది కాస్తా తాంబూలంలో పెట్టి ఇచ్చేశాడు. ముసలాడూ, మృదంగం వాయించినవాడూ, రాజరత్నం సత్రానికి తిరిగివచ్చినప్పుడు సూరయ్య కూడా వెంటవచ్చాడు.

ఏదో ముగిసినట్టూ, దేనికో స్వస్తి చెప్పినట్టూ, ఎవరినో దహనంచేసి వచ్చి నట్టూ సూరయ్యకు భావన కలిగింది. చిత్రమేమిటంటే, ఈ ముగింపు తన జీవితంలోనే

---

1. కృష్ణకర్ణామృతం : లీలాశుకుని రచన.
2. భాగవతంలో పద్యాలు : పోతన (1420-1480) ఆంధ్ర మహాభాగ వతంలో పద్యాలు.
3. పారిజాతాపహరణం : నంది తిమ్మన (16వ శతాబ్ది) పారిజాతాపహరణ ప్రబంధంలోని పద్యాలు.
4. వరూధినీ....అల్లసాని పెద్దన (1470-1540) మనుచరిత్రలోని వరూధినీ ప్రవరాఖ్య సన్నివేశంలోని పద్యాలు- తృతీయాశ్వాసంలోనివి.

నాశ రాజరత్నం జీవితంలో నష్టము సూరయ్యకు తోచింది. ఇకముందు రాజరత్నానికి కష్టాలే తప్ప సుఖమనేది ఉండదని సూరయ్య గుండె ఆరాటపడుతున్నట్టు కనిపించింది. ఆ భావం ఆయన నోటివెంట విచిత్రమైన ప్రశ్నగా బయటికి వచ్చింది.

"ఇక ఏమిటి ?" అన్నాడాయన రాజరత్నంతో.

ఆమెకు ఆ ప్రశ్నయొక్క అంతరార్థం అర్థమయినట్టులేదు. ఆవిడ నవ్వుతూ, "మేం వచ్చినపని అయిపోయింది. సెలవిప్పించండి. మీరు చాలా సహాయం చేశారు. మీ ఋణం తీరదు" అన్నదామె నమస్కారం చేస్తూ.

మగవాళ్ళు తమ వస్తువుల కోసం విసుక్కుంటూ వెతుక్కుంటున్నారు. "నేను అట్లా అవతలికి వెళ్ళగానే యీరాజరత్నంకూడా విసుక్కుంటూ తన వస్తువుల కోసం వెతుక్కుంటుంది. వాళ్ళమీద పీళ్ళమీద ఎగురుతుంది. ఆధ్యాత్మంలేదు ! విద్వత్తూలేదు !....వేషం విప్పేసుకున్నట్టే" అనుకున్నాడు సూరయ్య.

ఆయనకు భోగం వాళ్ళతో పరిచయం ఉంది. వాళ్ళ జీవితాలు ఎంత నికృష్టంగా ఉంటాయో ఆయన ఎరుగును. ఈ రాజరత్నం కూడా అట్లా జీవించటం అన్యాయం, ఘోరం ! కాని నాకు చేయగలిగింది ఏముంది ? ఈతరానివాడు ఒడ్డున ఉండి నీళ్ళలో మునిగిపోతున్న మనిషిని చూసినట్టు సూరయ్య రాజరత్నంకేసి చూడసాగాడు .ఆ మగవాళ్ళను పంపేసి రాజరత్నాన్ని తనయింటికి తీసుకుపోయి, ఊళ్ళోవాళ్ళతో, "ఇదుగో, నేను చేసుకున్న మనిషి!" అని చూపితే ఎంత బాగుండు ననుకున్నాడు.

ఇప్పటికి సూరయ్య నమ్మకం ఆ బాగు రాజరత్నానికేగాని తనకు కాదని! రాజరత్నాన్ని ఎట్లాగైనా ఉద్ధరించటానికే సూరయ్య మనసు తటతటా కొట్టుకుంటున్నది ! ఆమెకు తన ఉద్ధరింపు అవసరంలేదేమోనని ఆయనకు తట్టలేదు.

"కొద్ది రోజుల్లో నేను గుంటూరు రావలసిన పని ఉంది. వీలుంటే అట్లా మీ యింటికేసి వస్తాను. నా దగ్గిర మీ ఎడ్రసుంది!" అన్నాడు సూరయ్య.

"తప్పక రండి!" అన్నది రాజరత్నం.

3

రాజరత్నం వెళ్ళిపోయాక సూరయ్యకు గ్రామం ఎంత కళాహీనంగా కనబడిందో వివరించటం కష్టం. సత్రమూ, గుడీ, మునసబుగారిల్లూ, యింటి ముందు పందిరి వేసిన చోటూ శాపోదకం చల్లినట్టుగా ఉన్నాయి. ముసలాడి ఫిడేలూ, మృదంగం ముక్తాయింపులూ, రాజరత్నం పాడిన పాటల పల్లవులూ, అభినయమూ తలలో సందడి చేస్తున్నాయి.

సూరయ్యా యువకుడు కాడు. ఆడవాళ్ళ మొహం ఎరగనివాడు కాడు. అయినా ఆయన నవయువకుడి తొలి విరహబాధలన్నీ అనుభవించాడు. "దీని

బాబుల్లాంటి అందగత్తెల్ని చూశాను... కాని, దీనిలో ఏదో విలువైనది ఉంది - దాన్ని ఎట్లానైనా ఉద్ధరించాలి! ఎట్లా?" అని ఆయన తనను తాను చాలాసార్లు ప్రశ్నించుకున్నాడు.

వారం రోజులలోపలే అయిదువందలు చేతబట్టుకుని గుంటూరు వెళ్ళాడు. ఉదయం తొమ్మిది గంటలప్పుడు రాజరత్నం యింటికి వెళ్ళాడు. ముసలాడు వసారాలో కూచుని చుట్ట కాలుస్తున్నాడు. దూరంగా ఊసి, "రండి" అన్నాడు. గొంతు సవరించుకుంటూ. తరవాత గొంతెత్తి "రాజమ్మా!" అని పిలిచి, జవాబు కోసం ఆగకుండానే, "లోపలికి వెళ్ళండి" అన్నాడు.

ఎటువంటి అవతారంలో రాజరత్నం ప్రత్యక్షమవుతుందో అని సూరయ్య భయపడ్డాడు గాని ఆమె మామూలు అవతారంలోనే ప్రత్యక్షమయింది. తనను చూసి నమస్కారం చేసింది. కూచోటానికి కుర్చీ చూపింది.

సూరయ్య తాను తెలుసుకోదలిచిన విషయాలన్నీ ఒక్కొక్కటే అడిగాడు. రాజరత్నానికి జరుగుబాటు ఎట్లా అవుతున్నది? ఎవరన్నా పోషకులున్నారా? అధ్యాత్మరామాయణం చెప్పే అవకాశాలు తరుచు వస్తాయా? ఎవరికన్నా అధ్యాత్మం నేర్పి డబ్బు సంపాదించరాదా? నాటకాలలో వేషాలు వెయ్యటం గురించి రాజరత్నం ఉద్దేశమేమిటి?

రాజరత్నానికి జరుగుబాటుకు లోటులేదని తెలిసింది. ఆమె సొంత ఇంట్లో వుంటున్నది. ఇదిగాక ఇంకా రెండిళ్ళున్నై. అద్దెలమీద యాభై రూపాయల దాకా వస్తుంది. ముసలాడు ఫిడేలు పాఠాలునేర్పి సంపాదిస్తాడు. రాజరత్నాన్ని కొంత కాలం ఒక పాటగాడు ఉంచుకున్నాడు. ఆయనే కొంత పాట అభివృద్ధి చేశాడు. ఆయన వెళ్ళిపోయాక ఆమెకు ఎవరూ లేరు.

జరిగిపోయిన రోజులే మంచివి. తెలివిగల కుర్రాడు దొరికితే పెంచుకుందామని ఉంది. నేను పెద్దదాన్నయాక నా భారం వాడే మోస్తాడు. అయిదేళ్ళ క్రిందట కూడా అందమైన ఆడపిల్లను పెంచుకుందామని ఉండేది- నాలాంటిది కాకుండా!" అన్నది రాజరత్నం.

"మరి ఉద్దేశం మార్చేసుకున్నావేం?" అన్నాడు సూరయ్య.

"ఇంక ఆడపిల్లలు సంపాదించే దేమిటి? మేంతినేదేమిటి? నాకు పెళ్లి కాక పోయెనే అని కొంతకాలం విచారించా. జరిగిన పెళ్ళిళ్ళుచూస్తే ఆ భ్రమ వదిలింది. మీరేమన్నా చెప్పండి, మా కులంవాళ్ళు మడులూ, మాన్యాలూ సంపాదించే రోజులు పోయినై!" అన్నది రాజరత్నం.

"మడులూ మాన్యాలూ సంగతి దేవుడెరుగు. మంచి తెలివితేటలుగల పిల్లల్ని చూసి పెంచుకుని దానికి నీ విద్య నేర్పు. నీతో పోనివ్వకు."

రాజరత్నం నవ్వింది.

"ఏం నవ్వుతున్నావు?"

"ఎవడిక్కావాలండీ ఈ అధ్యాత్మరామాయణం?"

"నా బోటివా డుండడా?"

"నాలుగు డబ్బులు సంపాదించటానికి ఇవ్వే అక్కర్లేదు. గీత బాగుండాలి.. అంటే !.... అందానికి నాకు అప్పో చెల్లెలో అవుతుంది— ఇద్దరు జమీందార్లను పట్టింది!"

"నీకూ్కడా జమీందార్లు దొరక్కపోయెనే అని విచారిస్తున్నావా?" అన్నాడు సూరయ్య ఆశ్చర్యంగా.

"మాటవరసకి చెప్పా!"

"ఒక్క కీర్తన పాడతావా ఏమిటి? నేను మళ్ళా వెళ్ళాలి."

"ఇప్పుడా?"

"ఏం?"

"ఒక్క మనిషి వింటే పాట ఏంరక్తి కడుతుంది?"

"మాపూళ్ళో నువు పాడినప్పుడు నేనొక్కత్తే వినలేదని నువు నమ్మకంగా చెప్పగలవా?"

"అందరూ విన్నారన్న భ్రమ ఉంటుందిగద?"

"అయినా డబ్బు తీసుకుపాడే దానివి ఒకరికే పాడమంటే పాడతావా? ఇంద!" అంటూ సూరయ్య జేబులోంచి తీసి డబ్బు ఆమె చేతికిచ్చాడు.

రాజరత్నం కాస్సేపు నిర్ఘాంతపోయినట్టే కనిపించింది. తరవాత డబ్బు తీసుకుని పక్కనే బల్లమీద పెట్టింది. ఆమె తనను గురించి ఘనంగా భావించి ఉంటుందనుకున్నాడు సూరయ్య.

తరవాత రాజరత్నం తంబురా తీసుకుని, "వినవే పల్లవ మృదుచరణా" అన్న పాట పాడింది. పాటలో లోపం ఏమిటో సూరయ్యకు తెలియలేదు గాని, ఆ పాట వాళ్ళ ఊళ్ళో ఉన్నంత రక్తిగా లేదు.

రాజరత్నంపాట ముగించి తంబురా పెట్టేస్తూ, "ఇట్లా పాడితే ఏం బాగుంటుంది?" అన్నది.

"బాగానే ఉంది.. .ఎప్పుడూ బాగానే ఉంటుంది." అంటూ సూరయ్య దగ్గిరికి వచ్చి రాజరత్నాన్ని చెంపమీద ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

4

అది మొదలు సూరయ్య రాజరత్నాన్ని ఉంచుకున్నాడు. మరుసటి ఏడు రాజరత్నానికి ఆడపిల్ల పుట్టింది.

"ఫరవాలేదు. మీ కూతురు నీకన్న చక్కనిదే!" అన్నది రాజరత్నం సూరయ్యతో.

"వాన్ని వ్రృత్తితో దింపమని ప్రమాణం చెయ్యి !" అన్నాడు సూరయ్య. వయస్సు మళ్ళుతున్న కొద్దీ సూరయ్యకు డబ్బుచింత జాస్తి కాసాగింది. 1927 నుంచీ ఆయన నాటకాల కాంట్రాక్టులు ప్రారంభించాడు. లాభం వచ్చినప్పుడు డబ్బు ఏమయిపోయేదో, నష్టం వచ్చినప్పుడు ఆ బొక్క పూడటమంటూ ఉండేది కాదు.

సూరయ్యను అల్లుడు వ్యాపారంలో దింపాడు. ఇద్దరూ చేరి బియ్యం మర అద్దెకు తీసుకున్నారు. నష్టం వచ్చింది. బాకీదార్లకు సూరయ్య ప్రోనోట్లు రాశాడు. ఆయేటి కాయేడు సూరయ్య అప్పు పాపం పెరిగినట్టు పెరుగుతున్నది. పొలం తెగ సమ్మి తీర్చుదామనుకుంటూనే తాత్సారం చేశాడు.

ఆయన గుంటూరుకేసి నెలలపర్యంతం పోవటం లేదు. రాజరత్నానికి పట్టుమని పదిరూపాయలిచ్చి ఎంతకాలమయిందో.

ఉప్పు సత్యాగ్రహానికి[1] వాళ్ళ ఊరు ఉద్రూతలూగింది. ఒక్క ఊపున పద్నాలుగురు కుర్రాళ్ళు జైలుకు సిద్ధపడ్డారు. వారివెంట సూరయ్య పదిహేనో వాడుగా తయారయాడు. జైలునుంచి తిరిగివచ్చాక ఊళ్ళో సూరయ్య పలుకుబడి హెచ్చింది. జైలులో డబ్బున్నవారి స్నేహం లభించింది.

ఆయనకూ రాజరత్నానికీ మధ్య తెగిపోయినట్టయింది. రెండు మూడు సార్లు గుంటూరు వెళ్ళికూడా రాజరత్నాన్నీ, మాణిక్యాన్ని చూడకుండానే తిరిగివచ్చాడు. "ఏటి ? వ్యవధిలేకపోయింది . . ఈసారి !" అని మనస్సుకు సమాధాన పరుచుకున్నాడు.

మరి రెండేళ్ళకు మళ్ళీ రాజకీయ నిస్తబ్దత[2] ఏర్పడింది. జైళ్ళకు పోయినవాళ్ళే జైళ్ళను మరిచిపోయారు. సూరయ్య పని పెట్టుకుని నెలకు ఒకటి రెండుసార్లు రాజరత్నాన్ని చూడసాగాడు. వెళ్ళినప్పుడు పదీ, పరకా మాణిక్యం చేతికే ఇచ్చేవాడు.

ఉన్నట్టుండి ధరలు పడిపోయినై[3]. సూరయ్యకు కంగారు పుట్టింది. ఈ ధరల్లో తన బాకీలు తీర్చటానికి తన ఆస్తి చాలదు ! మళ్ళీ ధరలు లేవకపోవు. కంగారు అనవసరం !" అనుకున్నాడు.

---

1. ఉప్పు సత్యాగ్రహానికి : 1930 మార్చి 12 ఉప్పు చట్టానికి వ్యతిరేకంగా సముద్రతీరంలో ఉప్పు తయారు చేయడానికి గాంధీజీ జరిపిన దండి యాత్రతో మొదలైన జాతీయోద్యమ కార్యక్రమం. గాంధీజీ 78 మంది శిష్యులతో సబర్మతీ ఆశ్రమం నుండి సముద్రతీరాన ఉన్న దండికి మార్చి 12 బయలుదేరి ఏప్రిల్ 6కు చేరి ఉప్పు ప్రోగుచేశారు.

2. 1932 ప్రాంతాల పరిస్థితి.

3. ఆర్థిక సంక్షోభ దశలోని 1933, 34, 35 సంవత్సరాలు కావచ్చు.

ఇది అబద్ధంగా పరిణమించింది. "దివాలా అనిపించుకోవటం ఇష్టంలేదు. వచ్చినంత తీసుకుపోండి" అని సూరయ్య అప్పులవాళ్ళకు కబురు చేశాడు.

ఆస్తిపోయాక నాలుగేళ్ళపాటు ఆయన రాజరత్నం మొహం చూడలేదు.

తిరిగి 1937లో కాంగ్రెసు ఎన్నికలకు నిలబడ్డప్పుడు సూరయ్య జీవితంలో చైతన్యం ఏర్పడింది. చేతిలో డబ్బు ఆడింది. సూరయ్యను కాండిడేటుగా నిలబెడదామా అన్నదాకా వచ్చింది. కాని అది సాధ్యం కాలేదు. ఎన్నికల హడావుడిలో సూరయ్యచేతిలో డబ్బు ఆడింది.

"నరసింహారావుతో మాట్లాడిరావాలి. గుంటూరు వెళ్ళివస్తావా ఏం?" అని సూరయ్యను అడిగారు. సూరయ్యకు చప్పున మాణిక్యంమొహం జ్ఞాపకం వచ్చింది. మాణిక్యం మీద మమకారం తన హృదయంలో చాలా రోజులుగా అణచుకుని ఉంది. గుంటూరు వెళ్ళినప్పుడు రాజరత్నం ఇంటికి వెళ్ళాడు.

మాణిక్యం పాట నేర్చుకుంటున్నది-అధ్యాత్మరామాయణం పాట. రాజరత్నం నేర్చుకున్నది. ఎవరో కొత్తవాడు ఫిడేలు వాయిస్తున్నాడు. (ముసలాడు కిందటేడు పోయాడు.)

"ఏమిటి ? పిల్లకు అధ్యాత్మం నేర్పుతున్నావా ?" అని అడిగాడు సూరయ్య.

"అవును, ఏం ?" అన్నది రాజరత్నం.

"ఈ చెత్త ఎందుకు నేర్పుతున్నావు ? ఇది అధ్యాత్మం చెప్పుకు బతుకుతుందనా?" అన్నాడు సూరయ్య ఆశ్చర్యంగా.

"ఎందుకు బతకరాదూ ? దాని గొంతు నా గొంతుకన్నా బాగుంటుంది. సంగీతం కూడా నేర్చుకుంటూనే వుంది. కాస్సేపు వినండి."

సూరయ్య మండిపడ్డాడు. "నేను వినక్కర్లేదు, అది పాడా అక్కర్లేదు; ఈ ఆలోచన కట్టిపెట్టు !"

"ఇది నా ఆలోచన కాదు. మీ ఆలోచనే!" అన్నది రాజరత్నం.

"ఇంకా నయం !- నా కూతురు—"

"నాదే పొరపాటులెండి" అన్నది రాజరత్నం; సూరయ్యకు అడ్డువస్తూ.

"మీరు అధ్యాత్మం నేర్పమన్నది నేను పెంచుకున్న పిల్లకుగాని, మీ పిల్లకు కాదు!"

రాజరత్నం ఏమంటున్నదీ అర్థం కానట్టుగా సూరయ్య ఆమెకేసి వింతగా చూశాడు.

ముద్రణ : అభ్యుదయ, అక్టోబర్ 1956.